

pjev) nesređen materijal o Kozari, gdje se isprepleću dvije osnovne melodije s velikim brojem razbacanih varijacija.

Unatoč želji urednika da se među narodne napjeve ne uvrste »melodije komponovane od poznatih autora« (profesionalnih muzičara) uvukle su se u zbornik i pjesme »Ven z njimi« (str. 53 — Brajša), »Pobič sem star« (str. 53), »Po hribih« (str. 52), »Marjane« (str. 87—88 — Tijardović), »Partizani mi smo svi« (str. 102) i »Partizani v gozd gredo« (str. 111 — napjev pjesme »Regiment po cesti gre«) itd. Kako Zbornik ne predstavlja i analitičku studiju, najčešće nije vidljivo kada se radi o originalnim partizanskim napjevima, a kada o predratnim narodnim ili radničkim napjevima s novim, partizanskim tekstom. (S druge strane v. komentar napjevu »Nema seljaka«, str. 43).

Sitne zamjerke: u popisu sakupljača (kao i na omotnoj stranici) pogrešno se navodi prezime Ronjgov-Matetić (Matetić je prezime, a Ronjgov dodatak prezimenu, prema rodnom selu. Analogan je, ali ne i isti slučaj sa Stojanovićem-Mokranjcem!). Dok se u popisu sakupljača prezime Žganec navodi pravilno, dotle na omotnoj strani stoji »Žganjec«. Nedosljednosti ima i u upotrebi ekavsko-ijekavskoga pravopisa.

Posebnu vrijednost Zbornika predstavlja uvodni esej o narodnoj i posebice o partizanskoj narodnoj pjesmi iz pera Nikole Hercigonje. U članku »O partizanskim narodnim napjevima« Hercigonja s mnogo topline i lirike govori o tim napjevima i tekstovima, o narodnom stvaralaštvu uopće i odaje priznanje »neznanom junaku« partizanske narodne melodike.

Zbornik Nolita — prirodno, ali i na žalost! — ne sadrži sve partizanske napjeve naših naroda. To je i razumljivo ako se uzme u obzir da je ta materija još potpuno nesistematizirana, da se upravo ovim djelom pojavljuje prvo nastojanje da se to učini, kao i da su urednici s pravom nastojali da Zbornik — makar i ne tako potpun i savršen kako su željeli — izađe u povodu dvadesetogodišnjice Narodne revolucije. Utoliko više treba pozdraviti njihov rad koji doista predstavlja ozbiljan i velik »podsticaj za dalju, širu i potpuniju akciju te vrste«. Treba očekivati da se naši muzikološki instituti i instituti za narodnu umjetnost neće oglušiti na taj poziv.

I na kraju: oprema je dostojna i materije i godišnjice u kojoj je djelo izašlo. Ali — cijena?!

Slavko Zlatić

VINKO ŽGANEC, HRVATSKE NARODNE POPIJEVKE IZ KOPRIVNICE I OKOLINE. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (Zbornik jugoslavenskih narodnih popjevaka, knjiga 7), Zagreb 1962.

Velikim iskustvom dugogodišnjega melografskog i etnomuzikološkog rada autor je opsežnu sakupljenu građu (393 pjesme sa 407 napjeva) pregledno i sistematski rasporedio. U posebnim poglavljima prikazani su tekstovi pjesama, njihove melodije, pjevači-izvođači, podaci o instrumentalnoj muzici. Značajno mjesto pripada rezultatima analize metra, ritma, strofe, tonaliteta i melodijskih kadenci. Registar pjesama po prvom stihu i registar osobnih i geografskih imena mnogo pomažu da brže pronalazimo pojedine pjesme. Zbirci je dodan autorov itinerar, popis rukopisne građe iz Podravine što je čuva Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu, pregled upotrebljene literature i zemljopisna karta Koprivnice i njezine okolice.

Tekstovni dio zbirke raspoređen je prema godišnjem krugu običaja (i obreda) kojima su dodani i svadbeni običaji. Za njima dolaze romance, balade, šaljive pjesme, groteske, pjesme uz društvene igre, vojničke i pjesme iz NOB-e, a u Dodatku ističu se dvije naricaljke i koprivnička varijanta balade o Tannhäuseru.

Melodije je autor rasporedio prema ritmičkim tipovima od najkraćega do najduljega prvoga melodjskog retka napjeva. Zbirka, doduše, ne donosi zapisa instrumentalne muzike, zato o njoj daje opširan i dokumentiran prikaz poglavlje o narodnim muzičkim instrumentima. Iscrpnim podacima o pjevačima autor olakšava istraživanje provenijencije napjeva.

Naročito su značajni duži ili kraći komentari uz tekstove pjesama. Iz njih doznajemo za mnoge običaje na koje su bile te pjesme funkcionalno vezane. Zbirka, naime sadrži znatan broj melodija iz daleke prošlosti od kojih je većina živjela

još na početku ovoga stoljeća u svadbenim, žetvenim, različitim proljetnim i drugim običajima. Autor daje vrlo plastičan prikaz tih običaja, osobito svadbenih i žetvenih. Kad ih opisuje, uspješno upotrebljava neposredno pripovijedanje pjevača, redovito u njihovu dijalektu što daje posebnu živost i čar tim prikazima. U komentarima iznosi ponekad i važne podatke za utvrđivanje podrijetla pjesme, uz neke novije pjesme spominje i njihove autore, prema potrebi objašnjuje tekst i izlaže i druga svoja zapažanja važna za proučavanje folkloru toga kraja. Uz dvije plesne melodije dr Žganec daje i plesno-opisne upute za izvedbu plesa. Detaljni opisi društvenih igara uz koje se pjeva također omogućuju reprodukciju i pružaju poput drugih komentara zanimljivu etnografsku građu. Važne su upute na varijante u zapisima Franje Ks. Kuhača, dra Božidara Širole i Zlatka Špoljara. Bilo bi dobro da je takva upozorenja autor razradio u jedan, makar kraći, kritički prikaz svega dosadašnjega melografskog rada na koprivničkom području, gdje bi se mogao osvrnuti također na melografski rad Franje Židovca kao i na zapise Zvonimira Lovrenčevića.

Metrička analiza tekstova pokazuje da su najbrojniji osmerci (pretežno 4+4), za njima dolaze deseterci (4+6 i 5+5) i dvanaesteri (pretežno 6+6). Kako zbirka donosi samo vrlo mali broj pravih strofnih pjesama, autor analizira oblike tzv. pjevnih strofa (melostrofa) koje su sastavljene od melodijskih redaka. Dr Žganec donosi ovdje uz osmeračke i deseteračke i velik broj šesteračkih melodijskih redaka za koje pokazuje da nastaju cijepanjem dvanaesteraca i ponavljanjem polustihova. U strukturi melostrofe najbrojniji su oblici sa četiri melodijska retka. Uz njih dolaze dvodijelne, a tek sa dosta manjim brojem primjera trodijelne melostrofe. Još manji je broj litanijskih formi kao i peterodijelnih i šesterodijelnih melostrofa. U analizi ritmova autor je sistematski prikazao 143 ritmička tipa od najkraćega do najduljega prvoga melodijskog retka napjeva, ujedno i prema metričkoj strukturi mel. retka i melostrofe. U opsežnoj tabeli nalazimo 203 kombinacije melodijskih kadenci koje pokazuju intervalski odnos završne note pojedinih mel. redaka prema noti finalis čitavog napjeva.

Prema danas redovitom načinu melografiranja sa g^1 kao n. finalis svih napjeva dr Žganec i u ovoj zbirci primjenjuje u analizi tonaliteta (od trikordalnih i tetrakordalnih do prekooktavni ambitusa) tri osnovne skupine: G-tonalitet (dur, starocrkvene ljestvice i pentatonika), F-tonalitet (finalis na ljestvičnoj sekundi, melodije s vel. tercom f-a, m. tercom f-as i promjenljivom tercom f-a i f-as) i Es-tonalitet (finalis v. terca iznad tonike). Pošto je utvrdio da prema različitim tipovima ljestvičnih isječaka, oktavnih i prekooktavni ambitusa prva skupina donosi 294, druga 82 i treća 21 primjer, autor u okviru prve skupine posebno prikazuje modulacije napjevâ i to iz tonike u dominantu s povratkom u toniku, iz dominante u toniku i skretanja nekih melodija iz tonike prema subdominanti s povratkom u toniku. Smatram da bi tom prikazu bilo potrebno nadodati i modulacijska skretanja iz prirodnog mola (eolske ljestvice) u njegov paralelni dur s povratkom u početni tonalitet, na što ukazuju napjevi br. 150, 159 (8.—14. takt, melodija za 2. i 3. strofu teksta), 192 i 199, kao i iz dura u njegov paralelni mol bez povratka u početni tonalitet: napjevi br. 101, 159 (1.—7. takt, melodija za 1. strofu teksta), 165 i 342.

Premda zbirka donosi samo četiri napjeva sa zapisanim dvoglasjem, možemo pretpostavljati da se znatan broj melodija Es-tonaliteta izvodi u koprivničkom kraju također dvoglasno (na što posebno ukazuju jednoglasno zapisani napjevi br. 287 i 76), a tako i neke melodije F-tonaliteta (npr. br. 105 i 365). Kako je, međutim, jednoglasno pjevanje značajna karakteristika muzičkoga folkloru Panonske nizine, autor vjerojatno zato nije u analizama obradio pojavu dvoglasja na koprivničkom području.

Kod tolikih melodijskih i ritmičkih primjera nije nikakvo čudo što su nastale i neke veće tehničke (štamparske) pogreške na koje smatram da moram upozoriti čitača. Tako nalazim da napjev br. 153 ima nerazumljiv završetak na d^2 što se protivi inače dosljedno provedenom sistemu sa g^1 kao finalis. Deseterački napjev br. 2 s jasno označenim kadencama prvoga i drugoga melodijskog retka nakon prvoga i drugoga deseteračkog stiha smješten je među šesteračke napjeve. Na str. 251 u 10. retku odozdo, među slučajevima modulacijâ iz tonike u dominantu s povratkom u toniku, nalazi se uz napjev br. 270 oznaka »(D-T)«. Oznaka je potpuno pogrešna. Melodija br. 270 koju je autor zapisao s predznicima prirodnoga g-mola (odnosno

eolske ljestvice) kreće se u prva dva takta u ambitusu prvih pet tonova g-mol ljestvice. Treći i četvrti takt donose taj dvotakt u istom pentakordu prir. c-mola, nešto malo variran i u ambitusu proširen dodatom kvartom ispod finalisa. Peti i šesti takt gotovo su posve vjerna transpozicija 3. i 4. takta za kvartu niže, dakle, povratak u g-mol. Sedmi i osmi takt tačna su transpozicija 1. i 2. takta za kvartu više, ponovno c-mol, a 9. i 10. identični su 1. i 2. taktu, opet se nalazimo u g-molu. Kad uzimamo navedene transpozicije kao direktne (neposredne) modulacije iz tonike u subdominantu i natrag, onda dobivamo T-S-T-S-T, a nikako D-T.

Prva terenska melografiranja u Koprivnici i njezinoj okolini obavio je dr Žganec god. 1947. U svom izvještaju o tom radu (*»Sakupljanje pučkih popjevaka u kotaru Koprivnica«*, Zbornik muzeja grada Koprivnice, II/1947, sv. 3 (6), str. 86—89) on je ispred izloženih rezultata svoga terenskog rada istaknuo namjeru da obradi čitav taj kraj, kako bismo dobili zaokruženu sliku tamošnjega podravskoga »pučkog muzičkog izražaja« i mogli ga onda uspoređivati s međimurskim i ostalim materijalom sličnoga sadržaja. Zato je u toku 1952.—1954. svoja magnetofonska snimanja i po potrebi melografiranja proširio na nekoliko novih mjesta koprivničkog područja što iscrpno prikazuje u itineraru Koprivničke zbirke. Držim da bi bilo dobro da je tu naveo i razloge zašto nije u svom radu zahvatio i tri veća mjesta koprivničkog područja: Đurđevac, Virje i Novigrad-Podravski.

Kako je dr Žganec već nakon prvih istraživanja naglasio važnost komparacija, zbog toga i u komentarima uz znatan broj popjevaka Koprivničke zbirke upozorava na sličnosti s međimurskim napjevima pa i s mađarskom narodnom pjesmom (tekst br. 367, melodija br. 208). Bilo bi veoma korisno da je autor, naš dugogodišnji istaknuti istraživač hrvatske narodne popijevke panonskog područja, takva svoja zapažanja poduprta s rezultatima svih provedenih analiza razradio u jednom posebnom poglavlju i tu dao zaokruženu etnomuzikološku sliku koprivničkog dijela podravskoga vokalnoga muzičkog folkloru, gdje bi obradio i njegov odnos prema susjednim područjima, a time i prikazao njegov položaj u muzičkom folkloru prostrane Panonske nizine.

Ovoj bogatoj i značajnoj zbirci bio bi svakako potreban i rezime na jednom od svjetskih jezika.

Jerko Bezić

Nekoliko autorovih primjedaba na recenzentove opaske i zamjerke:

1. Pjesma br. 153 varijanta je predašnje pjesme br. 152 i to prva je altovska, a druga sopranska verzija. Zato su u zbirci došle zajedno jedna i druga, pa i u istom tonalitetu. Nisam je transponirao na notu finalis g¹ zato što posljednja nota d² nema karaktera završne note u strofi, nego prolazne ukrasne note za prijelaz u novu melostrofu. Osim toga, još i zato što bi u tom slučaju bila otežana njihova međusobna komparacija.

2. Pjesma br. 2 varijanta je pjesme br. 1. Ovamo sam je uvrstio zato, da se varijante ne odvoje. Da sam je uvrstio među deseterce, ona bi morala doći iza pjesme br. 285 i zbog nje bi trebalo dodati još jedan poseban ritmički tip.

3. Primjedba recenzenta glede pjesme br. 270 ispravna je. To je moj lapsus calami.

4. Što se tiče pitanja, zašto nisam u svojoj knjizi obuhvatio tri veća mjesta u blizini Koprivnice, tj. Đurđevac, Virje i Novigrad Podravski, odgovaram da to nisam učinio zbog toga, što je Đurđevac istodobno obrađivao F. Židovec, a Virje i Novigrad Podravski Zlatko Špoljar. Svaki je od njih preuzeo zadaću da načini takvu zbirku svoga područja. Svrha je bila moje zbirke da prikaže folklor najužeg područja oko Koprivnice, u svim aspektima, a druga područja bila bi prikladna za naučnu komparaciju tek onda, kad bi u njima na jednak način kao i u mojoj zbirci bila prikazana folklorna građa. Tada bi se komparacija sama od sebe nametnula, uz potrebe da se što god tek domišlja ili da se prave pretpostavke. Do toga će sigurno i doći, kad se objelodani materijal što su ga oni sakupili.

Naravno da sam zahvalan recenzentu za svaku primjedbu koja vodi raščišćivanju pojmova.

V. Žganec